

Література:

1. Предборский В. А. Теория теневой экономики в системе современных экономических наук / В. А. Предборский, В. П. Кунцевич // Экономика и управление. – 2013. – № 2(34). – С. 9-13.
2. Бережний Я. В. Проблеми та шляхи формування сприятливого інституційного середовища для підприємницької діяльності в Україні: аналіт. доп. / Я. В. Бережний, Д. В. Ляпін, Д. С. Покришка; за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2014. – 80 с. – (Сер. «Економіка», вип. 13).
3. Фрейнкман Л. М. Анализ институциональной динамики в странах с переходной экономикой / Л. М. Фрейнкман, В. В. Дашкеев, М. Р. Муфтяхетдинова – М.: ИЭПП, 2009. – 252 с.
4. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с. – С. 23.

Кирилов Ю.Є.
доктор економічних наук,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Херсонський державний аграрний університет

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Процеси функціонування глобального конкурентного середовища та інтеграції України до нього, які безпосередньо пов'язані зі змінами в національній економіці, актуалізують проблеми перегляду та формування сучасного понятійного апарату економічної науки. Окремі висловлювання, що використовуються в економічній науці, дуже часто характеризуються множинністю різних тлумачень. В наукових працях з економіки нерідко можна спостерігати семантичні спотворення: дослідники вживають однакові терміни, надаючи їм різного значення або змінюючи його у процесі висвітлення матеріалу.

Особливо гостро стоїть питання коректного розмежування категорій економічного розвитку, з якими пов'язане майбутнє національної системи господарювання в умовах глобалізації. Аналіз засвідчує, що в економічній літературі відсутня єдність поглядів щодо трактування співвідношення понять «розвиток», «трансформація» «модернізація» та «реформування» економічних систем.

В сучасній теорії нараховується безліч різних визначень поняття «система», що свідчить про його складність і багатоаспектність. Прийнятого на всі випадки загального визначення системи не існує. Але для подальшого використання ми виходитимемо з такого визначення: система являє собою сукупність об'єктів і процесів, котрі називаються елементами, що пов'язані і

взаємодіють між собою, і які утворюють єдине ціле, для якого характерними є властивості, не притаманні жодному з них, а лише цілісній системі.

Найзагальнішим поняттям, яке відображає фундаментальну властивість економічної системи змінюватися в просторі та часі є поняття її розвитку – необоротного, спрямованого та закономірного процесу взаємопов'язаних кількісних та якісних перетворень. Тривалий час у економічній літературі панували стадіальний та формаційний підходи, в межах яких розвиток економічної системи трактувався як лінійно-поступальний, односпрямований, стадійно-послідовний, висхідний рух до все більш прогресивних та досконалих соціально-економічних устроїв.

У загальнонауковому уявленні розвиток є процесом поступального руху вперед. У теорії діалектики розвиток розглядається як процес, що передбачає закономірні якісні зміни. З метою відображення ключових характеристик поняття «розвиток» наведемо найбільш вживані його трактування у сучасних дослідженнях з економіки. Розвиток економіки – закономірний процес кількісно-якісних змін у межах економічної системи, її перехід у нову якість, досконалішу форму. Кількісним виміром цих процесів є відносна зміна макроекономічних показників у напрямі зростання протягом відносно тривалого періоду, наприклад, кількох років [1, с. 283]. Розвиток – поступовий процес, для якого характерні, як правило, органічне зростання та еволюційний характер [2, с. 13]. Інші автори розглядають розвиток як стадію руху економічних систем [3, с. 15-16]. Розвиток – сукупність упорядкованих, спрямованих змін. Розвиток – не одномірне, а багатовимірне явище, включає в себе зміну кількості і якості елементів, що входять в об'єкт, кількості і якості відносин між елементами, зміну середовища і зміни взаємозв'язків об'єкта із середовищем [4, с. 5-6]. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, що виступає як зміна його складу або структури (тобто виникнення, трансформація або зникнення його елементів або зв'язків) [5]. З точки зору системного підходу і концепції самоорганізації, розвиток національної економіки – глибока якісна зміна її складу, зв'язків і функціонування [6, с. 25].

Слід погодитися з тим, що ідея розвитку, яка стала парадигмальною у другій половині ХХ ст., зазнала суттєвих змін, зокрема в теоретичному плані [7, с. 72-73]. Ці зміни пов'язані з тим, що розвиток економічних систем:

- трактується як частина руху, пов'язана з: а) кількісними, переважно кількісними, кількісними та якісними еволюційними змінами; б) кардинальним переродженням системи, її стрибкоподібним переходом у нову якість;

- досліджується як багатомірне, багатоаспектне та багаторівневе явище, вплетене в контекст цивілізаційної еволюції людства;

- трактується як широке поняття, що включає як організаційний вплив середовища, так і процес самоорганізації економічних систем;

- усе більше усвідомлюється як глибоко суперечливий, майже перманентно кризовий процес, який передбачає, з одного боку, здатність системи зберігати стійкість, а з іншого – її спроможність трансформуватись, змінюватись;

- вважається таким, що включає не лише висхідні форми руху, але також і циклічні, зворотні, інверсійні процеси, які реалізуються на основі внутрішньо притаманних системі механізмів самоорганізації;
- визнається нелінійним, багатоваріантним, стохастичним у зв'язку із чим заперечується ідея перехідності як телеологічної конструкції;
- характеризується необоротністю та спрямованістю – здатністю системи змінюватися в одних напрямках більше ніж в інших, що надає їй певного вектора руху;

В умовах глобального конкурентного середовища розвиток економічної системи є процесом революційних і еволюційних перетворень, віддзеркалення законів діалектики про поступальну зміну виробничих ресурсів у зв'язку із здобуттям досконаліших кількісних і якісних характеристик діяльності, що забезпечується ефективним використанням всіх елементів ресурсного потенціалу.

За результатами дослідження [8] сформовано авторський підхід до поняття розвитку економічних систем в умовах глобалізації. Він визначається характером трансформаційних процесів, що відбуваються в системі та у зовнішньому конкурентному середовищі. Трансформація – категорія більш конкретна ніж розвиток. Зазвичай вона має певні часові характеристики на відміну від розвитку. Відтак розвиток не усуває інші поняття (трансформації, модернізації, реформування) як своїх окремих адептів, а утворює разом з ними певну систему для відображення процесу соціально-економічної динаміки (рис. 1).

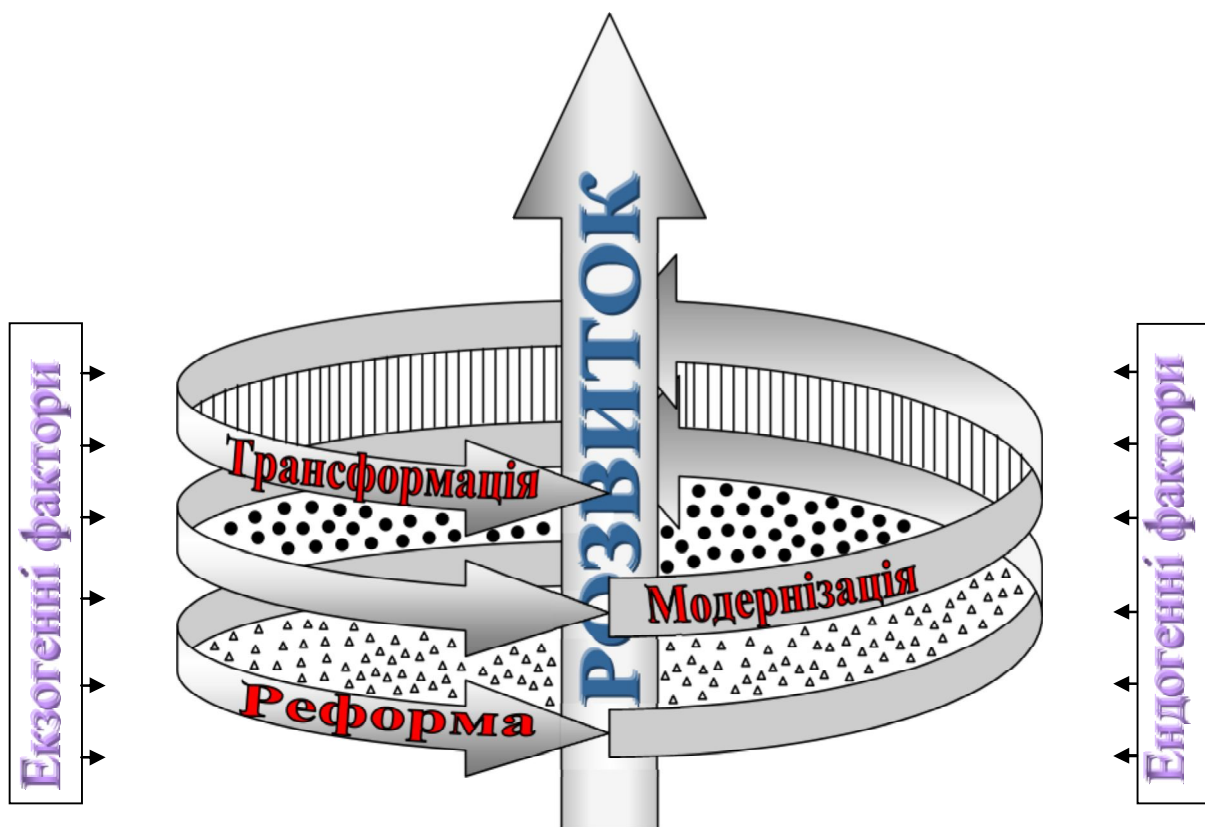

Рис. 1. «Розвиток» та його адепти в процесі соціально-економічної динаміки

Література:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001 – 848 с.
2. Трансформаційна економіка: Навч. посіб. – 2-ге вид., без змін / В. С. Савчук, Ю. К. Зайцев, І. Й. Малий та ін.; За ред. В. С. Савчука, Ю. К. Зайцева. – К.: КНЕУ, 2008. – 616 с.
3. Перехідна економіка: Підручник / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Ліанова та ін.; За ред. В. М. Геєця. – К.: Вища шк., 2003. – 591 с.
4. Феномен трансформації в економіці: теорія і практика (на прикладі реформування Росії: XVI–XX століття): учеб. пособие / С. Г. Ковалев, Е. Г. Филатова. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2011. – 112 с.
5. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Розвиток>
6. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / [Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артьомова Т. І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л. В. Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 696 с.: табл., рис.
7. Чешков М. Развитие: философская идея и конкретные исследования / М. Чешков // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 8. – С. 70–81.
8. Кирилов Ю. Є. Економічні системи в умовах глобалізації: розвиток, трансформація, модернізація, реформування // Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Вип. 81. – Херсон: Гринь Д. С., 2012. – С. 369-377.
9. Кирилов Ю. Є. Концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 420 с.